

Gepubliceerd in *Ons Erfdeel* 2015/3.

Zie www.onserfdeel.be of www.onserfdeel.nl.

[K] **HET SPEL VAN ECHT EN ONECHT.
DE RELATIVERENDE SATIRE VAN KEESEN&CO**

“Ik hoop dat mensen die een voorstelling van Keesen&Co hebben gezien even in contact zijn geweest met wat er pijn doet en met hoe we ons allemaal groot proberen te houden.” Dat zegt Willibrord Keesen (1955), motor achter een theatergezelschap dat sinds 1989 bestaat en vanaf 1998 zijn naam draagt. Het in Arnhem gevestigde ensemble bracht tot dusver in elk seizoen een of twee nieuwe voorstellingen, met een wat langere looptijd voor de succesnummers. Niet alleen eigenzinnige versies van grote auteurs als Tsjechov, Shakespeare of Handke, maar ook oorspronkelijk Nederlandstalig drama van onder meer Paul Pourveur, Esther Gerritsen en Rob de Graaf.

Van de laatste is er in het seizoen 2014-2015 *Beton*, “een boze komedie over vaders en zonen”, een tekst waarin De Graaf andermaal bewijst tot de - helaas nogal dun bezaaide - top van het hedendaagse toneelschrijversgilde te horen. De dialogen in *Beton* zijn ijzersterk en roepen zelfs associaties op met het bloedstollende venijn in Albee’s *Virginia Woolf*. Als een late echo van Martha en George staan vader en zoon hier tegenover elkaar, terwijl het koppel Nick en Honey wordt weerspiegeld in de moeder en de dochter, die soms als bliksemafleiders fungeren, soms als brandstof waardoor het vuur alleen maar verder oplaait.

Maar uiteindelijk zijn het de acteurs, en dan met name Dic van Duin en Monique Kuijpers, die de tekst naar een hoger plan tillen. Van Duin (1954), die ik min of meer volg sinds zijn optredens bij de in 2001 opgeheven theatergroep Carrousel, speelt hier als de verongelijkte en autoritaire vader de rol van zijn leven. En Kuijpers (1961), die al voor haar afstuderen aan de Arnhemse toneelschool met

Willibrord Keesen samenwerkte, laat als de reddende en verwarde moeder eens te meer zien hoe humor en tragiek elkaar op onweerstaanbare wijze in één personage kunnen tegenkomen.

In slow motion zweven de vier personages de ruimte binnen, het foielelijk gestoffeerde interieur van een “aanleunbungalow” waar de bejaarde ouders zich rijker rekenen dan ze zijn, zowel in ideëel als in financieel opzicht. Na deze ietwat overgestileerde aftrap komt bij de eerste gesproken tekst het spel onmiddellijk in een realistische fase. Vader en zoon schuwen de harde confrontatie steeds minder en de noodlottige afloop dient zich steeds nadrukkelijker aan. Het generatieconflict mag misschien wat gedateerd aandoen en de voorstelling mag naar het einde toe wat curieuze wendingen nemen, het excellente spel van Van Duin en Kuijpers blijft de voorstelling schragen en houdt de toeschouwer tot het einde toe geboeid.

Beton schuurt en schrijnt, precies wat Willibrord Keesen van theater verwacht, en de personages proberen zich inderdaad groot te houden tegen de verdrukking en de verschrompeling in. Het *mission statement* van Keesen&Co beoogt het maken van “hedendaags toneel dat de zintuigen scherpt en

prikkelt. Dicht op de huid van het publiek, met humor en zelfspot”. Voor zover ik het ensemble gevolgd heb, moet ik beamen dat die doelstelling dikwijls wordt waargemaakt. De voorstellingen zitten altijd tegen de satire aan, gunnen ons een blik in de smartelijke realiteit die het bestaan soms is, maar altijd met een relativerende afstand tot de ernst ervan. “Het spel van echt en onecht”, zoals Keesen het formuleert, de wereld van het theater, waar fictie en werkelijkheid fascinerend in elkaar versmelten.

Het is niet verwonderlijk dat Tsjechov enkele keren op het repertoire van het gezelschap heeft gestaan. Als geen ander laat Tsjechov immers zien hoe meelijwekkend, maar ook hoe onberedeneerd en zelfs absurd het menselijk gedrag kan zijn. De eerste voorstelling, in het seizoen 1989-1990, die Keesen met Monique Kuijpers maakte, was een legendarische *Drie Zusters*, waarin Nanette en Ingrid, twee andere dochters uit het gezin Kuijpers, samen met hun zus de titelpersonages speelden. Bleef Monique vanaf dat moment vrijwel onafgebroken samenwerken met Keesen, de twee zussen volgden een andere route. Nanette speelde onder meer in tv-series, terwijl Ingrid artistiek leider werd van (mime)gezelschap Golden Palace (zie *Ons Erfdeel*, jg.

Beeld uit de voorstelling *Beton* van Keesen&Co, Foto Ben van Duin.

2014, nr 1, pp. 122-123), waar we overigens een enkele keer ook haar beide zussen weer tegenkomen - om maar eens aan te geven hoe smal een theaterpodium kan zijn.

Latere Tsjechov-voorstellingen in de regie van Keesen waren *Een meeuw* (2007-2008) en *De kersentuin* (2011-2012). Over die laatste voorstelling heb ik mijn enthousiasme hier al eens gedeeld (zie *Ons Erfdeel*, jg. 2012, nr 2, pp. 80-89). De regie van Willibrord Keesen was voortreffelijk, het spel van de acteurs zonder uitzondering uitmuntend en de voorstelling was actueel zonder opdringerig op actualiteit uit te zijn. Enkele bijfiguren waren in de bewerking gesneuveld, wat een positief effect had op de compactheid van de verhaallijn. Monique Kuijpers, die de op haar lijf geschreven rol van verkwistende landeigenares speelde, en Dic van Duin, die haar broer speelde, een sullige en naïeve niksnut, vormden de spil in het geheel. Ze creëerden een gedenkwaardig duet, zoals ze dat later in *Beton* zouden herhalen.

Het is goed om te zien, dat Keesen&Co niet in het bekende repertoire blijft steken, maar ook Nederlands en Belgisch toneelschrijftalent een podium biedt. Onderwerpen voor nieuwe stukken worden door de spelers of door Willibrord Keesen zelf aangedragen, waarna de laatste vaak met het gekozen onderwerp naar een van de schrijvers gaat, die er vervolgens een eigen wending aan geeft. Een hoogtepunt uit de afgelopen tien jaar was *Vrede*, “een komedie over rouwverwerking”, wederom een tekst van Rob de Graaf, die daarvoor de Taalunie Toneelschrijfprijs kreeg. In het seizoen 2006-2007 en wegens het grote succes in 2008-2009 opnieuw, trok de voorstelling langs de vlakkevloertheaters in Nederland.

Voor hun rollen in *Vrede* nomineerde de jury van de VSCD-toneelprijzen Monique Kuijpers voor de Theo d’Or (beste vrouwelijke hoofdrol) en Reinout Bussemaker voor Arlecchino (beste mannelijke bijrol). Kuijpers speelt een vrouw die bij het opgebaarde lichaam van haar broer de meest gruwelijke teksten uitkraamt, terwijl ook haar tegenspelers, de overige nabestaanden, er niet in slagen de bij een dergelijke situatie passende woorden van troost en verzoening te vinden. Integendeel, de atmosfeer rond het sterfbed is ontluisierend, genadeloos en hilarisch tegelijk.

Het opgebaarde lichaam was er werkelijk: geen pop, zoals menigeen in de zaal veronderstelde, maar de bleek geschminkte partner van Rob de Graaf, Roy Peters, die naar verluidt van “voor lijk liggen” zijn specialisme heeft gemaakt. Bij het aangaan van het zaallicht, na zo’n anderhalf uur, stond hij als uit de dood herrezen op, om samen met de andere vier acteurs het applaus in ontvangst te nemen. Over “het spel van echt en onecht” gesproken. Het was een gedenkwaardig moment en een kleine voetnoot bij de Nederlandse theatergeschiedenis.

Met bijdragen van de gemeente Arnhem en de provincie Gelderland moet Keesen&Co het hoofd boven water zien te houden, want voor de periode 2013-2016 ontvangt het gezelschap geen subsidie meer van overheidswege. Het adviesrapport van het Fonds Podiumkunsten laakt met name het zwakke ondernemerschap en zingt verder de bekende riedel van gebrek aan vernieuwing. Het feit dat Rob de Graaf benaderd werd voor *Beton* en voor een tweedelig vervolg daarop werkte kennelijk eerder in het nadeel dan in het voordeel van de groep: “Los van de kwaliteit van deze veelgevraagde toneelschrijver en het feit dat Willibrord Keesen en Rob de Graaf generatiegenoten zijn, mist de commissie in de aanvraag een motivering of toelichting voor deze keuze. Al met al verliest het werk van Keesen & Co hierdoor aan oorspronkelijkheid.”

Daar gaan we weer, ben je geneigd te denken. Een aanvraag die zich voegt naar de uitgangspunten van de adviesraad betekent blijkbaar meer dan bewezen kwaliteit. Het zou een enorm verlies zijn voor het Nederlandse theaterlandschap wanneer Keesen&Co ten slotte het loodje moet leggen en wanneer in de nasleep daarvan opkomend en gevestigd toneelschrijftalent een podium moet missen. Een voorstelling als *Beton* zou niet een laatste hoogtepunt moeten zijn van een boeiende reeks, maar een opmaat tot een hernieuwde traditie van Nederlandstalig toneel waar andere gezelschappen zich aan kunnen spiegelen.

JOS NIJHOF

www.keesen-co.nl